

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קל"א

לעיל במשנה הובאה דעת ר' יוחנן בן ברוקא שסובר אדם שאמר שאחד מאלו שראויים ליורשו כגון בנו, ירש את כל נכסיו דבריו קיימים.

והסתפק רבא האם ר' יוחנן בן ברוקא אמר את הדין הזה דווקא באדם שהוא שכיב מרע והולך למות, שאז הוא יכול להוריש לאחד מאלו הראויים ליורשו את כל נכסיו, כי הוא מוריש את נכסיו מיד כשהוא מת, ובזה נאמר "והיה ביום הנחילו", או שמא אמר זאת אף באדם בריא שאם אומר שאחד מיורשיו ירש את נכסיו דבריו קיימים.

ודייק ר' מרשיא לרבא מבריייתא שאמר זאת ר' יוחנן בן ברוקא אפילו בבריא, ששנינו בבריייתא שאמר ר' נתן לרבי שהוא שנה במשנה כדעת ר' יוחנן בן ברוקא, שהתבאר במשנה בכתובות שאף אם אדם לא כתב לאשתו בכתובה את הנוסח 'בנין דיכרין דיהוין לך מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יותר על חולקיהון דעם אחוהון', (דהיינו שהבנים הזכרים שיוולדו לי ממך הם ירשו את כסף הכתובה שלך חוץ משאר חלקם עם אחיהם האחרים שיש לי מאשה אחרת), חייב להוריש את חלקה בכתובה לבניה, כיון שדין זה הוא תנאי בי"ד ואינו תלוי רק אם כתב לה אותו לו.

ושאל רבי נתן את רבי שממה שהביא רבי את הנוסח בכתובה 'אינון ירתון כסף חולקיהון' שהאדם כותב זאת בלשון ירושה, ולא בלשון מתנה. רואים שהוא סובר כדעת ר' יוחנן בן ברוקא שאדם יכול להוריש לאלו חלק מנכסיו או את כולם למי שראויים ליורשו, שהרי לדעת חכמים אינו יכול להוריש לחלק מבניו יותר מחלקם השווה בירושה, אלא רק לתת להם מתנה.

והשיב לו רבי שתשנה במשנה 'אינון יסבון כסף כתובתיך' שיסבון הוא לשון מתנה ולא לשון ירושה, וכך המשנה תהיה אף לדעת חכמים.

אמנם לאחר מכן חזר בו רבי ואמר ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי, שוודאי שגורסים לשון 'ירתון' שהיא לשון ירושה ולא לשון 'יסבון' שהוא לשון מתנה, שהרי אם חלק זה שבכתובה היה לבנים כמתנה מעכשיו ולא כירושה, הם היו יכולים לגבות זאת אף מנכסים שהאב מכר והם משועבדים לקונה, והרי הדין הוא שאינם גובים מנכסים משועבדים את כתובת אמם, ולכן וודאי ששונים במשנה לשון ירושה ולה לשון מתנה.

ולמעשה ממה שדנו רבי ור' נתן שנוסח הכתובה הוא כדעת ר' יוחנן בן ברוקא או כדעת חכמים, מוכח שר' יוחנן בן ברוקא סובר כך אפילו באדם בריא, ולא רק בשכיב מרע, שהרי כתובה אדם כותב בזמן שהוא בריא.

ועל מה שהובא בבריייתא שרבי השיב לר' נתן שצריך לגרוס 'יסבון' שהוא לשון מתנה, ולא 'ירתון' שהוא לשון ירושה, שאל רב פפא את אביי כיצד יכול אדם לתת בזמן שהוא כותב את הכתובה מתנה לבניו את חלקה של אמם בירושה, הרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואפי' לר' מאיר שסובר שיש מקרים שאדם כן מקנה דבר שלא בא לעולם זה רק אם המקבל קיים בעולם, אך כאן הבנים עוד לא נולדו ואינם קיימים בעולם, וכיצד אפשר להקנות להם את הכתובה.

ואלא אמר רב פפא שמוכח מכך שאין דין זה כשאר ירושות אלא הוא תנאי בית דין שיזכו הבנים בירושה זו אפילו שהם עדיין לא בעולם, ואם כן תמה רב פפא שיכול רבי להשיב לרבי נתן שאמנם הוא שנה במשנה לשון ירושה, אבל אין זה מפני שהלכה כר' יוחנן בן ברוקא, אלא מפני שדין זה שהבנים יורשים את הכתובה הוא תנאי בית דין, ולכן הם יורשים את הכתובה לדעת חכמים אפילו בלשון ירושה.

וניסה אביי להשיב לרב פפא שהוכח רבי נתן הייתה ממה שרבי שנה במשנה לשון ירושה ולא לשון מתנה, שהרי הוא היה יכול לשנות אף לשון מתנה ולבאר שהסיבה שהבנים זוכים במתנה אף שבשעת המתנה הם לא באלו לעולם זה מפני שזה תנאי בית דין.

וחזר בו אביי מדבריו ורצה לומר שבכל אופן וודאי שהמשנה היא אף כדעת חכמים, ואין מכאן שום ראייה שהמשנה כדעת ר' יוחנן בן ברוקא, שהרי בכתובה עצמה כתוב גם 'בנן נוקבן דיהוין ליכי מינאי יהוין יתבן בביתי ויתזנן מנכסאי עד דתילקחן לגוברין', דהיינו שהבנות שיוולדו לי ממך ישבו בביתי ויזנו מנכסי עד שינשאו. ואף בזה אם לא כתב חייב משום תנאי בית דין.

והלשון יהיו יושבות בביתי וניזונות מנכסי הוא לשון מתנה, ולא לשון ירושה. וממילא מצינו בשטר הכתובה מתנה לאחד וירושה לאחר, והרי לעיל התבאר שאדם שכתב שטר מתנה לשני אנשים, לזה במתנה ולזה בירושה, אפילו חכמים מודים שמועילה לשון המתנה גם לזה שנכתב בו לשון ירושה, ואם כך אין משמעות למה שנאמר בכתובה לשון ירושה לגבי ירושת הכתובה לבנים, שהרי נאמר כבר בכתובה במקום אחר לשון מתנה.

עמוד ב'

אך שאל רב נחומי ויש אומרים רב חנניה בר מניומי את אביי, שהרי טענה זו תיתכן רק אם ב' תקנות אלו נתקנו יחד, לכתבם בכתובה, ואז כיון שכתבו את שניהם יחד בכתובה, ממילא יש כאן לאחד בלשון מתנה ולאחד בלשון ירושה, ולשון המתנה מועילה לכולם.

אבל אם ב' התקנות לא נתקנו יחד אלא בב' בתי דינים שונים, ורק לאחר מכן הכניסו את שניהם לכתובה, יש מכאן ראייה שהבית דין שתיקן לכתוב לשון ירושה, אפילו שלא ידע שבית דין אחר תיקן בכתובה לשון מתנה, הוא סובר כדעת ר' יוחנן בן ברוקא, שלשון ירושה מועילה להוריש לאחד מהירשנים יותר מחלקו.

ומנסה הגמרא להוכיח שהתקנות האלו נתקנו באותו הבית דין מבריייתא שאומרת שדרש ר' אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה שחכמים תיקנו ב' תקנות, אחת שהבנים יירשו את כתובת אמם, והשני שהבנות יזונו מירושת האב, וכפי שהבנים יורשין את כתובת אמם רק לאחר מיתת אביהם, כך הבנות ניזונות מנכסי האב רק לאחר מיתת אביהן ואינו חייב לזונם קודם לכן.

ומוכיחה מכאן הגמרא שהתקנות נתקנו בבית דין אחד, כי אם לא כיצד הוכיח ר' אלעזר בן עזריה תקנה מתקנה, אם כל אחת תוקנה בבית דין אחר.

ודוחה הגמרא ואומרת שאין מכאן הוכחה כיון שיתכן שהתקנות תוקנו בשני בתי דין שונים, אלא שהבית דין האחרון שתיקנו את התקנה השנייה מתוך שני התקנות, וודאי תיקנו אותה כמו התקנה הראשונה, **ולכן** וודאי שבשניהם הדין שהם רק לאחר מיתת האב, אך לגבי מה שאחד מהם לשון ירושה ואחד לשון מתנה אין ראייה כי ב' התקנות תוקנו בשני בתי דין שונים, ולכן המתנה שבאחד מהם לא מדברת על הירושה של התקנה השנייה.

מביאה הגמרא שאמר רב יהודה בשם שמואל שאדם שכתב כל נכסיו לאשתו לא התכוון שהיא תזכה בנכסיו אלא שהיא תהיה אפוטרופוס לשמור את נכסיו לילדיו, ולתת להם כפי אומד דעתה.

ואומרת הגמרא שאם כתב את כל נכסיו לבנו הגדול ודאי שעשאו אפוטרופוס, ומסתפקת הגמרא מה יהיה הדין אם כתב את כל נכסיו לבנו הקטן, ואומרת הגמרא שאמר רב חנילאי בר אידי בשם שמואל שאפילו בנו קטן המוטל בעריסה האב רוצה בכבודו ולכן נתן לו כדי שיהיה אפוטרופוס.

ואומרת הגמרא שוודאי שהכותב נכסיו לבנו שרוצה בכבודו לא התכוון לתת לו אלא לעשותו אפוטרופוס, ואמנם אם כתב את כל נכסיו לאחר, וודאי שכוונתו הייתה לתת לו את כל נכסיו ממש.

ואף אם כתב את כל נכסיו לאשתו הארוסה שעוד לא נשא אותה, או לאשתו הגרושה ממנו כוונתו הייתה לתת אותם במתנה ולא כאפוטרופוס.

ומסתפקת הגמרא אם כתב את כל נכסיו לבת ויש לו בנים, או לאשתו כשאין לו בנים אלא רק אחים או שכתב לאשתו כשיש לו בנים אחרים מאשה אחרת, האם בכל אלו כוונתו הייתה לתת מתנה גמורה, או לעשותו אפוטרופוס על הנכסים עבור היורשים.

ואמר רבינא בשם רבא שכל אלו אינם קונים את הנכסים אלא אומרים שכוונתו הייתה לעשותן אפוטרופוס, חוץ מאשתו ארוסה ואשתו גרושה שקונות את הנכסים, כי וודאי לא התכוון לעשותן אפוטרופוס.

ורב עוירא אמר בשם רבא שכל אלו קונים את הנכסים ולא הייתה כוונתו לעשותן אפוטרופוס חוץ מאשה אצל האחים ואשה אצל בניו האחרים מאשה אחרת, שבהם אומרים שלא הייתה כוונתו להקנות להם את הנכסים אלא רק שיהיו אפוטרופוס על הנכסים עבור היורשים האחרים.

ובעצם נחלקו רק בבת בין הבנים האם יורשת או שכוונתו הייתה רק לעשותה אפוטרופוס.

